

РОЗДІЛ І

Три дарунки мосьє Д'Яртаньяна-батька

Першого понеділка квітня 1626 року містечко Менг, звідки родом автор «Роману про троянду»*, здавалося настільки розбурханим, немов зайшли туди гугеноти** намірились облаштувати у ньому другу Ла-Рошель***. Деякі городяни, бачачи жінок, котрі бігли в напрямку головної вулиці, й чуючи крики дітей, що лунали з порогів домівок, поспішали убраться в лати, доповнюючи власну, загалом непоказну, зовнішність

* Відома середньовічна поема, один з авторів якої — Жан Клопінель — походив з Менга.

** Гугеноти — прибічники кальвінізму (протестантської релігії) у Франції XVI–XVIII ст.

*** Ла-Рошель — портове місто на західному узбережжі Франції; центр гугенотів.

мушкетом або протазаном*, та квапилися до заїзду «Вільний мірошник», перед яким, швидко розростаючись, збиралася густа галаслива юрба цікавих.

У ту добу переполох був звичним явищем, і рідкий день минав без того, щоб певне місто не занесло до своїх скрижалей якої-небудь схожої події. Вельможі стинались один з одним; король вів війну проти кардинала; іспанці воювали з королем. Окрім цієї борні, прихованої чи відвертої, таємної чи відкритої, доречно згадати ще й крадіїв, жебраків, гугенотів, вовків та слуг, котрі протистояли усьому світові. Городяни завше озброювалися проти злодіїв, проти вовків, проти слуг, частенько — проти знаті й гугенотів, іноді — проти короля, але ніколи — проти кардинала та іспанців. Саме через цю установлену звичку того вищезгаданого першого понеділка квітня 1626 року міщани, зачувши гамір і не помітивши ні жовто-червоного** штандарта, ні слуг герцога Рішельє, посунули в бік готелю «Вільний мірошник».

Прибувши на місце, кожен міг особисто розібратися щодо причини такого гармидеру.

Юнак... — накидаємо його портрет легкими штрихами: уявіть вісімнадцятилітнього Дон Кіхота, Дон Кіхота без обладунків, без кольчуги і набедреника, Дон Кіхота у вовняному камзолі, чий голубий колір давно змінився на невловимий відтінок винного осаду, змішаного з небесною блакиттю. Довгасте смагляве обличчя; виступаючі вилиці — ознака кмітливості; надто розвинені щелепні м'язи — невід'ємна властивість, за якою можна впізнати гасконця, навіть якщо той без берета, а наш юнак був у береті, оздобленому чимось, схожим на перо; відвертий і розумний погляд; гачкуватий, але тонко окреслений ніс; надто високий, як для парубійка, за низький, як для зрілого чоловіка. Недосвідченому окові юнак

* Протазан — спис із пласким вістрям.

** Кольори державного прапора Іспанії.

в дитинстві випала честь гратися з нашим королем Людовиком XIII, хай оберігає його Господь! Бувало, їхні ігри переростали в бійку, і в цих бійках монарх не завжди опинявся згори. Одержані ним стусани викликали у нього велику повагу та приязнь до мосьє де Тревіля. Пізніше, в Парижі, той бився з іншими особами п'ять разів; після смерті покійного короля і до повноліття молодого, не враховуючи воєн та походів, — сім разів; а після повноліття вінценосного й до сьогодні — разів зо сто! Ось чому, незважаючи на едикти, накази та постанови, він зараз капітан мушкетерів, тобто очільник кесарського легіону, який високо цінує король і якого остерігається кардинал, а останній, це загальновідомо, мало кого боїться. Крім того, мосьє де Тревіль заробляє десять тисяч екю за рік, вважаючись знатним вельможею, хоч починав на рівні з вами. Тож з'явитесь до нього з цим листом, наслідуйте його приклад і чиніть, як він.

Відтак Д'Артаньян-старший вручив синові власну шпагу, ніжно почоломкав його в обидві щоки й благословив.

Виходячи з батьківської кімнати, юнак побачив матінку, котра чекала на нього з чудодійним рецептом, вдаватися до якого, судячи з порад, що ми їх навели вище, йому випадатиме часто.

Сцена прощання на цьому боці родинного вогнища тривала довше і виглядала більш зворушливою за попередню. Не тому, що старий не любив сина, свого єдиного нащадка, а через те, що мосьє Д'Артаньян, як чоловік, вважав не достойним мужчини давати волю почуттям; натомість мадам Д'Артаньян була жінкою та ще й матір'ю. Вона гірко плакала, і, до честі молодого Д'Артаньяна, визнаємо, що хай скільки старався хлопець зберігати витримку, гідну майбутнього мушкетера, емоції переважили, й він пролив чимало сліз, що з них йому вдалося приховати ледве половину.

Того ж дня юнак вирушив у путь, збагачений трьома батьківськими дарами, що, як ми вже казали, становили п'ятнадцять екю, коня та лист мосьє де Тревілю; ну й, самі добре розумієте, порадами на додачу.

Наділений означеним напученням, Д'Артаньян здавався і духовно, і зовнішньо викапаною копією героя Сервантеса, з яким ми так влучно порівняли молодика, коли обов'язок оповідача змусив нас начеркати його портрет. Дон Кіхотові звичайні вітряки ввижались велетнями, а овечі отари — арміями, Д'Артаньян же сприймав кожну посмішку як образу, а будь-який погляд — як виклик. Не дивно, що від містечка Тарб і до самого Менга він тримав кулаки стиснутими й халався за ефес шпаги не менше десяти разів упродовж дня; втім його кулак не торкнувся жодної щелепи, а клинок залишився в піхвах. Правда, вигляд злощасної жовто-сірої шапки викликав посмішки на обличчях перехожих, та, враховуючи, що по крупу конячини вагомо постукувала чималенька шпага, а очі вище неї виблискували радше хижо, аніж браво, зустрічні тамували свій сміх або, якщо комічність ситуації таки брала гору над розсудливістю, намагалися хихотіти лише половиною обличчя, немов античні маски. Тож до злощасного Менга ніщо не вивело хлопця з рівноваги.

Але там, злізаючи з коня біля воріт «Вільного мірошника» без сторонньої — хазяїна, слуги чи конюха, здатних притримати стремено — допомоги, у напіввідчиненому вікні першого поверху він помітив високого статечного, хоча й дещо похмурого на вигляд, дворянина, який розмовляв із двома чоловіками, котрі, схоже, поштиво слухали. Само собою, негайно припустивши, що йдеться про нього, Д'Артаньян нашорошив вуха. Юнак помилився хіба що частково: говорили не про нього, а про його скакуна. Вельможа, швидше за все, перелічував усі достоїнства останнього, й оскільки, як ми вже казали, супутники незнайомця шанобливо сприймали почуте, то щохвилини вибухали реготом. Зайве наголошувати, що навіть легкої посмішки вистачило б, щоб роздратувати хлопчину, і цілком зрозуміло, якою мірою вплинули на нього подібні вияви веселощів.

Передусім Д'Артаньяну заманулося розгледіти мармизу нахаби, котрий насміхався над ним. Він гордовито зиркнув